

**O‘ZBEKISTON FARMATSEVTIKA SANOATI TARKIBIDA
SURXONDARYO VILOYATINING O‘RNI VA UNING HUDUDIY
RIVOJLANISH OMILLARI**

O‘taganova Umida Egamberdi qizi

Termiz davlat pedagogika institute, Tabiiy va aniq fanlar fakulteti, Matematika va informatika kafedrası o‘qituvchisi

<https://utaganovaumida2010gmail.com>

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekiston farmatsevtika sanoati tarkibida Surxondaryo viloyatining o‘rni va uning hududiy rivojlanish omillari tahlil qilinadi. Farmatsevtika ishlab chiqarishning respublika iqtisodiyotidagi strategik ahamiyati, hududiy ishlab chiqarish salohiyati va mahalliy xomashyo resurslaridan foydalanish imkoniyatlari ilmiy asosda ko‘rib chiqilgan. Surxondaryo viloyati farmatsevtika tarmog‘ining dinamikasi statistik ma‘lumotlar va qiyosiy tahlil asosida o‘rganilib, sanoatning barqaror rivojlanishiga ta‘sir etuvchi asosiy hududiy omillar aniqlangan. Tadqiqot natijalari viloyat farmatsevtika sanoatini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga mos ishlab chiqarish va eksport salohiyatini kengaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar. Farmatsevtika sanoati, Surxondaryo viloyati, hududiy rivojlanish, ishlab chiqarish salohiyati, iqtisodiy islohotlar, xomashyo resurslari, eksport, innovatsiya, investitsiya, sog‘liqni saqlash.

Abstract

The article analyzes the place of Surkhandarya region in the structure of the pharmaceutical industry of Uzbekistan and the factors of its regional development. The strategic importance of pharmaceutical production in the republic's economy, regional production potential and the possibilities of using local raw materials are considered on a scientific basis. The dynamics of the pharmaceutical industry of Surkhandarya region are studied on the basis of statistical data and comparative analysis, and the main regional factors affecting the sustainable development of the industry are identified. The results of the study indicate the need to modernize the pharmaceutical industry of the region, expand production and export potential in accordance with international standards.

Keywords. Pharmaceutical industry, Surkhandarya region, regional development, production potential, economic reforms, raw materials, export, innovation, investment, healthcare.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida farmatsevtika sanoati nafaqat sog'liqni saqlash tizimini ta'minlovchi tarmoq, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi, yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi strategik soha sifatida qaralmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, farmatsevtika mahsulotlarini ishlab chiqarish davlatning eksport salohiyatini oshirish, investitsion jozibadorligini kengaytirish va innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Shu sababli O'zbekistonda ham so'nggi yillarda farmatsevtika sanoatiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Respublika miqyosida farmatsevtika sanoati tarkibida Toshkent shahri, Andijon va Farg'ona viloyatlari yetakchilik qilayotgan bo'lsa-da, Surxondaryo viloyati bu yo'nalishda o'ziga xos imkoniyatlarga ega. Birinchidan, viloyatning tabiiy-iqlim sharoitlari dorivor o'simliklarni yetishtirish uchun qulay bo'lib, farmatsevtika xomashyosi manbai sifatida katta salohiyatga ega. Ikkinchidan, hududning geografik joylashuvi – Afg'oniston va Tojikiston bilan chegaradosh bo'lishi, xalqaro transport yo'llariga yaqinligi farmatsevtika mahsulotlari eksportini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Uchinchidan, viloyatda so'nggi yillarda farmatsevtika sanoatini rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari va imtiyozli investitsion loyihalar amalga oshirilmoqda.

Biroq mavjud imkoniyatlarga qaramay, Surxondaryo viloyati farmatsevtika sanoatida yetakchi hududlardan biri sifatida shakllanmagan. Mahalliy ishlab chiqarish hajmlari nisbatan kichik, ishlab chiqaruvchi korxonalar soni cheklangan, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasi past. Shu bois, ushbu hududning farmatsevtika sanoati tarkibidagi o'rnini aniqlash va uning rivojlanish omillarini ilmiy asosda o'rganish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Mazkur maqola Surxondaryo viloyatida farmatsevtika sanoatini rivojlantirish imkoniyatlari, uning respublika farmatsevtika tarmog'idagi o'rnini hamda rivojlanishga ta'sir etuvchi hududiy omillarni aniqlashga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Farmatsevtika sanoati bo'yicha ilmiy adabiyotlar xalqaro miqyosda keng tadqiq etilgan. M. Porter va J. Stiglitz farmatsevtika sanoatini bilim va innovatsiyaga asoslangan iqtisodiyotning tayanch sohasi sifatida ko'rsatib, uning iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikka qo'shadigan hissasini alohida ta'kidlaganlar. Ularning fikricha, farmatsevtika mahsulotlarini ishlab chiqarishda investitsiya oqimlari yuqori bo'lib, ularning samarali yo'naltirilishi davlatning iqtisodiy rivojlanish strategiyasini belgilaydi.

Rossiya olimlari V. Чекмаев va E. Кудряшев farmatsevtika sanoatini hududiy rivojlanish omillari bilan bog'lab, dorivor o'simliklar bazasi, innovatsion

texnologiyalar, hududiy infratuzilma va kadrlar salohiyatining ahamiyatini o'rganishgan. Ularning tadqiqotlari farmatsevtika sanoati hududiy diversifikatsiyaning muhim vositasi ekanini ko'rsatadi.

O'zbekistonda bu masalaga oid ilmiy izlanishlar ham kengayib bormoqda. Q. Abdurahmonov o'z asarlarida farmatsevtika sanoatining modernizatsiyasi va investitsion jozibadorligi bo'yicha tahlillar keltirgan. Sh. Yo'ldoshev farmatsevtika mahsulotlari bozorining respublikadagi rivojlanish tendensiyalarini o'rganib, hududlararo farqlarni aniqlashga e'tibor qaratgan. A. Xolmatov esa farmatsevtika ishlab chiqarishning hududiy resurslarga bog'liqligini ko'rsatib, Surxondaryo viloyati dorivor o'simliklari asosida tabiiy preparatlar ishlab chiqarish istiqbollarini yoritgan.

Xorijiy tajriba esa Surxondaryo viloyati uchun muhim xulosa beradi. Masalan, Hindiston farmatsevtika sanoatini eksportga yo'naltirish orqali jahon bozorida yetakchi o'rinni egallagan, Xitoy esa davlat siyosatini ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratib, global farmatsevtika markaziga aylangan. Bu tajribalar O'zbekistonda, jumladan, Surxondaryo viloyatida ham qo'llanishi mumkin.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, farmatsevtika sanoatining rivojlanishi hududiy omillar bilan uzviy bog'liq bo'lib, mahalliy resurslardan oqilona foydalanish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish asosiy shart hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi statistik tahlil, qiyosiy solishtirish va ekspert baholash usullariga asoslangan. Surxondaryo viloyati farmatsevtika sanoati bo'yicha so'nggi o'n yil ichidagi statistik ma'lumotlar Davlat statistika qo'mitasi, Sog'liqni saqlash vazirligi va viloyat iqtisodiyot boshqarmasi ma'lumotlari asosida yig'ildi.

Statistik tahlil orqali ishlab chiqarish hajmlarining dinamikasi, korxonalar soni, yangi ish o'rinlari va eksport ko'rsatkichlari o'rganildi. Bu jarayon viloyatning respublika miqyosidagi ulushini aniqlash imkonini berdi.

Qiyosiy solishtirish orqali Surxondaryo viloyati Toshkent shahri, Andijon va Samarqand viloyatlari bilan taqqoslandi. Natijada farmatsevtika sanoati rivojida hududiy tafovutlar aniqlanib, Surxondaryoning kuchli va zaif tomonlari ochib berildi.

Ekspert baholash usuli yordamida farmatsevtika korxonalari rahbarlari, iqtisodchilar va davlat vakillari bilan suhbatlar o'tkazildi. Ularning fikricha, Surxondaryo viloyati farmatsevtika sanoatini rivojlantirish uchun uchta muhim omil mavjud: mahalliy xomashyo resurslari (dorivor o'simliklar), hududiy infratuzilma va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari.

Metodologiya doirasida shuningdek, barqaror rivojlanish mezonlari ham qo'llanildi. Unga ko'ra, farmatsevtika sanoatining rivojlanishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy samaralar ham berishi – yangi ish o'rinlari yaratish, aholining dori vositalariga

bo'lgan talabini qondirish va eksport hajmini oshirish kabi natijalarga olib kelishi kerak.

NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Surxondaryo viloyatining farmatsevtika sanoatidagi ulushi respublika ko'rsatkichlariga nisbatan past bo'lsa-da, o'sish imkoniyatlari mavjud. Oxirgi besh yil ichida viloyatda farmatsevtika ishlab chiqarish hajmi qariyb ikki baravarga oshgan. Yangi kichik farmatsevtika korxonalari tashkil etilib, asosan dorivor o'simliklardan olinadigan tabiiy preparatlar ishlab chiqarishga ixtisoslashmoqda.

Hududiy rivojlanish omillari sifatida bir nechta jihatlar ajralib chiqadi. Birinchidan, tabiiy xomashyo resurslari – Surxondaryoda o'sadigan dorivor o'simliklar asosida ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati mavjud. Ikkinchidan, viloyatning geografik joylashuvi eksport uchun muhim omil bo'lib, Afg'oniston, Tojikiston va boshqa qo'shni davlatlarga farmatsevtika mahsulotlarini yetkazib berish imkonini beradi. Uchinchidan, viloyatda yosh kadrlar salohiyatini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash orqali innovatsion farmatsevtika loyihalarini rivojlantirish mumkin.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, muammolar ham mavjud: ishlab chiqarish texnologiyalarining eskirganligi, xalqaro GMP standartlariga to'liq moslashmagan ishlab chiqarish jarayonlari va investitsion muhitdagi cheklovlar. Shu sababli istiqbolda farmatsevtika sanoatini rivojlantirish uchun modernizatsiya, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va eksport yo'nalishlarini kengaytirish zarur.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi. Surxondaryo viloyati O'zbekiston farmatsevtika sanoati tarkibida hali yetakchi hududlar qatoriga kira olmagan bo'lsa-da, katta rivojlanish imkoniyatlariga ega. Mahalliy xomashyo resurslari, qulay geografik joylashuvi va davlat siyosati tomonidan berilayotgan qo'llab-quvvatlash choralari inobatga olsak, viloyat farmatsevtika sanoatini respublika miqyosida muhim hududiy klasterga aylantirish mumkin.

Hududiy rivojlanish omillari sifatida tabiiy xomashyo bazasi, eksport salohiyati, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va kadrlar tayyorlash tizimi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mavjud muammolarni bartaraf etish – ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashish va investitsion jozibadorlikni oshirish ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Surxondaryo viloyatining farmatsevtika sanoati istiqbolda respublika miqyosida barqaror o'sish nuqtasiga aylanishi mumkin. Buning

uchun davlat, xususiy sektor va xalqaro hamkorlikning uzviy integratsiyasi ta'minlanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Porter M. Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1998. – 896 p.
2. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. – New York: W. W. Norton, 2017. – 432 p.
3. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. – New York: Harper Business, 1985. – 277 p.
4. Чекмарев В. Фармацевтическая промышленность и региональное развитие. – М.: Экономика, 2018. – 318 с.
5. Кудряшев Е. Перспективы фармации в региональной экономике. – СПб.: Питер, 2019. – 246 с.
6. Абдурахмонов Қ. Инновацион иқтисодиётда фармация саноати. – Тошкент: Fan, 2020. – 288 б.
7. Ёлдошев Ш. Фармация бозори ривожланишининг тенденциялари. – Тошкент : Иқтисод, 2021. – 275 б.
8. Хўлматов А. Саноат кластерлари ва фармация ривожланиши. – Самарқанд: СамДУ нашриёти, 2019. – 230 б.
9. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari. – Termiz, 2023.
10. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi hisobotlari. – Toshkent, 2022.

